

SAĞLIK PERSONELİNİN ELDİVEN KULLANIMINA İLİŞKİN HASTA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Süreyya BULUT¹, İsmet EŞER², Leyla KHORSHID³

ÖZET

Amaç: Hastaların sağlık çalışanlarının eldiven kullanımına ilişkin görüşleri ile ilgili çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada hastaların sağlık personelinin eldiven kullanımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel türdeki bu araştırmanın evrenini Aydın ilindeki iki farklı statüdeki hastanenin dahiliye ve cerrahi kliniklerinde yatan tüm hastalar (340), örneklemini ise araştırma sınırlılıklarına uyan 168 hasta oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan çoktan seçmeli ve açık uçlu 28 sorudan oluşan veri toplama formu ile toplanmıştır. Sonuçların sayısal ve yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Bulgular: Hastaların tamamına yakını (97.0%) invaziv işlemler sırasında hemşirelerin eldiven kullanması gerektiğini, % 74.4'ü en çok rahatsız oldukları uygulamanın aynı eldivenle pek çok iş yapılması olduğunu belirtmişlerdir. Hastaların %98.8'i enjeksiyon uygulamak, %97.6'sı kan alma ve intravenöz kateter uygulama işlemi sırasında eldiven kullanımının gerekli olduğunu, %89.9'u eldiven kullanılması durumunda mikroplara karşı korunduğunu hissettiğini, % 28.6'sı eldiven kullanılmaması durumunda değersiz olduklarını hissettiklerini belirtmişlerdir.

Sonuç: Araştırmanın sonucunda hastaların çoğunluğu sağlık çalışanlarının eldiven kullanması gerektiğini, kullanmadıkları zaman kendilerini değersiz hissettiklerini, aynı eldivenle farklı hastalara bakım verilmesinden rahatsız olduklarını ve hemşirelerin doktorlara oranla daha çok eldiven kullanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Eldiven kullanımı, Hasta görüşü, Hemşire

EXAMINATION OF PATIENT' OPINIONS ON HEALTH PERSONNEL USE OF GLOVES

Abstract

Objective: There is no study related to patients' opinions about using gloves of health personnel. In this study aimed to investigate the views of patient opinions related to health personnel use of gloves.

Methods: The population of this descriptive and cross sectional study was consisted of 340 patients who hospitalized in internal medicine and general surgery clinics, of two different status hospitals in the province of Aydın at least 3 days and sample was consisted of 168 patients who accepted to attended to study. The data were collected using a data collection form which consisted of multiple-choice and open ended 28 questions prepared by the researchers. Distributions of results were been given as percentage and numerical.

Results: Approximately all (97.0%) of the patients were stated that health care workers should use gloves during invasive procedures, 74.4% of them were stated that the most disturbed administration is to implemented very much application with the same glove. Overall, the 98.8% of the patients pointed out that during giving an injection, 97.6 % during inserting a intravenous catheter and drawing blood should be use gloves, the 89.9% of the patients' were states that they felt using gloves is protected them against germs, 28.6% reported that they felt they were worthless in case of not using gloves.

Conclusion: Based on this study, most of patients have state that health personnel should use gloves , they felt themselves valueless when health personnel don't used gloves, they feel disturbed when they given care to different patients using the same glove, and nurses should used gloves more than physicians

Key Words: Using gloves, Patient' opinion, Nurse

¹ Öğr. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Sağlık Yüksekokulu, bsureyya@gmail.com

² Prof.Dr. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, iseser54@yahoo.com

³ Prof.Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, leyla.khorshid@yahoo.com

Giriş

Hastane ortamında enfeksiyon hastalıklarının kaynağı hastalar, ziyaretçiler, hastane personeli, tetkik ve tedavi amacıyla kullanılan aletler ile hastane ortamının kendisi olabilir (Terzi ve ark. 2009, Türk ve ark. 2002). Eldiven kullanımının temel amacı, personelin bir hastadaki ya da cansız bir nesnedeki mikroorganizmalarla kontamine olmuş personelin ellerinin bir diğer hastaya mikroorganizma bulaşmasının engellenmesidir. Eldiven kullanımındaki diğer amaçlar ise; ellerin kontaminasyonunu önlemek ve kan yoluyla bulaşan mikroorganizmalardan korunmaktır (Karaman 2002, Thomas 2009). Eldivenler mikroorganizma transferine ve viral patojenlere karşı fiziksel bir bariyer görevi görmektedir. Sağlık çalışanlarının eldiven kullanımı, alınabilecek çapraz enfeksiyon kontrolü önlemleri arasında önemli bir yere sahiptir (Türkün ve ark 2001, Watson 2001, Arda ve ark. 2005, Balci ve ark. 2004).

Eldiven kullanımı, mikroorganizmaların geçişini tam olarak önleyemediği için hiçbir zaman el yıkamanın yerini almamalıdır. Eldivenin boyutları uygun olmalı, çok büyük veya çok küçük olmamalıdır (Thomas 2009, McAteer et all 2008, Moongtui et all 2000).

Sağlık çalışanlarının hasta tedavisi sırasında eldiven kullanması, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avustralya ve pek çok Avrupa ülkesinde yasal bir zorunluluktur. Eldivenler 1980'li yılların başında belirli seçim kriterleri olmaksızın kullanılırken, günümüzde koruyucu bariyer oluşturabilmek ve spesifik uygulamalar için belirli eldivenlerin seçilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Seçilecek eldivenin tipi, giyileceği süreye, yapılacak işleme, eldivenin karşılaştacağı streslere ve temas edilecek kimyasal ajanların türüne göre değişir (Türkün ve ark. 2001).

Sağlık personeli, hastanın mukozalarına, deri bütünlüğü bozulmuş deri bölgelerine (kesi, çizik, yara, yanık v.b.), nemli/ıslak vücut bölgelerine, ayrıca her türlü alet uygulamasında hastaya mutlaka steril eldiven giyerek dokunmalıdır (Thomas 2009).

Tıbbi malzemelerden biri olan eldivenin üretiminde lateks kullanılır (Konur ve ark. 2006). Lateks allerjisi giderek artan sıklıkta rapor edilen ve özellikle sağlık sektörü gibi belirli meslek gruplarını etkileyen bir problemdir. Son yıllarda enfeksiyonla mücadelede lateks eldivenlerin kullanımının özendirilmesi, latekse duyarlılaşmada artışın temel nedenidir (Türkün ve ark. 2001, Ardeniz ve ark. 2004, İnan 2011, Küçükeşmen ve ark. 2010).

Hastane enfeksiyonlarının kontrolünde hemşirelerin rolü büyüktür. Hemşirelik bakımında enfeksiyon kontrol çalışmalarının etkili olabilmesi için ilk adım sorunların saptanmasıdır (Beşer 2012). Hastane ortamında enfeksiyon hastalıklarının kaynağı hastaların, ziyaretçilerin, hastane personelinin elleri, tetkik ve tedavi amacıyla kullanılan aletler ile hastane ortamının kendisi olabilir (Thomas 2009). Hastane personeline ve hastaya enfeksiyon hastalıklarının bulaşması daha çok delici-kesici aletlerle yaralanma, kontamine materyal ile temas sonrası olmakta, solunum yoluyla bulaş ve laboratuvar kaynaklı bulaşlar da sık görülmektedir (Tel 2009). Sağlık personelinin kan ve vücut sıvılarıyla bulaşan enfeksiyonlardan korunması amacıyla 1987'de Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi (Centers for Disease Control and Prevention, CDC) tarafından önerilen "Evrensel Yöntemler" günümüzde de yaygın olarak kabul görmektedir. Bu yöntemlerden en önemlileri hasta ile temas öncesi, sonrası ve eldiven çıkarttıktan sonra daima el yıkamak, kan ve vücut sıvılarıyla temas riski varsa eldiven giymek, kan ve vücut sıvısı sıçrama riski varsa gözlük, maske takmak ve gömlek giymek şeklinde sıralanmaktadır (Terzi ve ark. 2009, Çetinoğlu ve ark 2005).

Sağlık çalışanlarının elleri mikroorganizmaların yayılmasında birinci derecede rol oynar. El yıkamaya ek olarak eldiven kullanımı mikroorganizmaların hastalara geçiş riskini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır (Çelik ve Koçuşlu 2008). Eldiven gözle görülür kontaminasyonu engelleyerek kan ve vücut salgılarıyla geçen hastalık riskini azaltmaktadır (Karaman 2002, Türkün ve ark. 2001, Çetinoğlu ve ark 2005). Eldiven giyme asla ve asla el yıkamanın yerini almamalı, her hastaya temastan sonra değiştirilmeli ve eller mutlak yıkanmalıdır (Karaman 2002).

Sağlık çalışanları arasında eldiven kullanımı 1980'li yıllarda başlayan AIDS pandemisinden sonra yaygınlaşmıştır. ABD'de OSHA (Occupational Safety and Health Administration), kan veya kan içeren vücut sıvılarıyla temas söz konusuysa eldiven giyilmesini zorunlu kılmaktadır. Eldivenin sağlık çalışanlarının el kontaminasyonunu önlediği birçok klinik çalışmayla kanıtlanmıştır. Öte yandan eldiven kullanımının sağlık çalışanlarının el hijyeni davranışları üzerindeki nasıl bir etkisi olduğu net değildir. Eldiven giymiş sağlık çalışanlarının hasta odasından çıkarken ellerini daha az yıkadığını gösteren çalışmalar olduğu gibi aksini gösteren çalışmalar da mevcuttur (McAteer et all. 2008, Stein 2003). Karabey ve ark.(2008)'nin çalışmasında da sağlık çalışanlarının eldiven giydikleri durumlarda hasta bakımı sonrasındaki el yıkama sıklığının daha düşük olarak gözlemlendiği bildirilmektedir (Karabey 2008).

Araştırmamızda hastane enfeksiyonlarının önlenmesinde önemli rolü olan eldiven kullanımı ile ilgili hasta görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Tanımlayıcı ve kesitsel tipte olan bu araştırma 02 Ağustos – 25 Aralık 2010 tarihleri arasında Aydın ilinde iki farklı statüdeki Adnan Menderes Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi ve Devlet Hastanesinin Dahiliye ve Genel Cerrahi kliniklerinde yapılmıştır. Araştırmada (340), evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemini verilerin toplandığı tarihlerde hastanede en az 3 gün yatmış olan, bilinci açık, 18 yaş ve üzerindeki gönüllü 168 hasta oluşturmuştur.

Verilerin toplanması için araştırmacılar tarafından literatür bilgileri doğrultusunda hastaların sosyodemografik bilgileri (9 soru), hastalık ve hastaneye yatışları ile ilgili bilgileri (7 soru) ve eldiven kullanımına ilişkin görüş ve duygularını incelemeye yönelik (12 soru) çoktan seçmeli ve açık uçlu sorulardan oluşan veri toplama formu kullanılmıştır. Soru formu araştırmacılardan biri tarafından uygulanmış olup yanıtlama süresi 12-15 dakikadır.

Soru formunun anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini geliştirebilmek için 10 hasta ile ön uygulama yapılmış, bu veriler doğrultusunda sorular tekrar düzenlenmiştir. Ön çalışmada toplanan veriler çalışma sonuçlarına dahil edilmemiştir. Veriler SPSS 16.0 programında kodlanarak, araştırma sonuçlarının sayısal ve yüzdelerle dağılımları verilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Bilimsel Etik Kurulu'ndan ve çalışmanın yapıldığı kurumlardan yazılı, hastalardan ise sözel onam alınmış, hastaların kimlik bilgileri gizli tutulmuş, elde edilen veriler araştırma dışında farklı yerlerde kullanılmayacağı belirtilmiştir.

Bulgular

Araştırmamıza katılan (n=168) hastaların %61.9'u kadın, %38.1'i erkek, kadınların %81.7'si ev hanımı, erkeklerin %31.3'ü çiftçi, hastaların %73.2'si evli, %98.8'i Ege bölgesinde ikamet etmekte, %48.8'i devlet hastanesi, %51.2'si üniversite hastanesinde, %42.3'ü dahiliye, %57.7'si genel cerrahi kliniğinde yatmakta olup yaş ortalamaları 58.13±16.43 yıldır.

Hastaların %70.2'si daha önce en az bir kez hastaneye yatmış olup, %27.4'ü hipertansiyon ve diyabet tanısı almıştır. Hastaların hastanede yatma nedenlerine bakıldığında % 56.5'i ameliyat oldukları için, %17.3'ü diyabet tanısı ile hastanede yatmaktadır.

Hastaların %78.6'sına en az bir invaziv girişim uygulanmış, bu uygulamalardan %61.4'ünü intravenöz kateter uygulaması oluşturmakta olup, %21.4'üne herhangi bir girişim uygulanmamıştır.

Tablo 1: Hastaların Eldiven Kullanımını Gerekli Gördüğü Uygulamalar ve Sağlık Personelinin Eldiven Kullanma Durumu (n=168)

Uygulamalar	Eldiven Kullanımı Gerekli		Eldiven Kullanımı Gereksiz		Sağlık Personeli Eldiven Kullanıyor	
	n	%	n	%	n	%
Enjeksiyon	166	98.8	2	1.2	166	98.8
IV kateter uygulama	164	97.6	4	2.4	166	98.8
Kan alma	164	97.6	4	2.4	167	99.4
IV ilaç uygulama	162	96.4	6	3.6	161	95.8
Oral ilaç verme	146	86.9	22	13.1	157	93.5
Vücut ısısı ölçme	125	74.4	43	25.6	148	87.5
Yatak yapma	119	70.8	49	29.2	146	86.9
Nabız sayma	115	68.5	53	31.5	147	87.5
Masaj yapma	115	68.5	53	31.5	145	86.3
Arteriyel kan basıncı ölçme	112	70.8	49	29.2	152	90.5
Pozisyon değiştirme	109	64.9	59	35.1	145	86.3

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Hastaların %98.8'i enjeksiyon uygulaması, 97.6'sı intravenöz kateter uygulama ve kan alma işlemi sırasında eldiven kullanılması gerektiğini, %35.1'i hasta pozisyonu değiştirme esnasında, %33.3'ü nabız sayma işlemi sırasında eldiven kullanımını gerekli görmediklerini belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 2. Hastaların Hastanede Hangi Sağlık Personelinin Eldiven Kullanması Gerektiğine İlişkin Görüşleri

Eldiven Kullanması Gereken Sağlık Personeli	n	%
Tüm sağlık çalışanları	115	68.5
Hemşire, doktor ve temizlik personeli	44	26.1
Hemşire	4	2.4
Hemşire ve temizlik personeli	2	1.2
Hemşire ve doktor	2	1.2
Doktor	1	0.6
Toplam	168	100.0

Hastaların %97.0'ı hastalıkların hastane içinde yayılmasını engellemek için eldiven kullanımının kesinlikle gerekli olduğunu, %68.5'i hastanede çalışan tüm sağlık çalışanlarının %2.4'ü ise sadece hemşirelerin eldiven kullanması gerektiğini, belirtmiştir. Hastaların kendi bakım ve tedavileri esnasında doktorların %78.0'ı hemşirelerin ise %92.3'sinin eldiven kullanması gerektiğini belirtirken; yattığı klinikte doktorların %59.5'i ve hemşirelerin %83.3'ünün eldiven kullandığını ifade etmişlerdir (Tablo 2).

Hastaların %65.5'i kendilerine bakım verilirken tek kullanımlık eldiven kullanılmasını istediklerini, %67.3'ü sağlık personelinin kendisini, hastayı ve diğer hastaları hastalıklardan korumak amacıyla eldiven kullandıklarını belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 3. Hastaların Kendi Bakımlarında Sağlık Personelinin Eldiven Kullanma ve Kullanmama Sırasındaki Algıları

Algıları	Eldiven Kullanıldığında		Eldiven Kullanılmadığında	
	n	%	n	%
Değersiz olduğu	1	0.4	48	19.3
Çok kirli olduğu	3	1.3	15	6.1
Çok ciddi bir hastalığı olduğu	8	3.3	24	9.6
Değerli olduğu	75	31.4	14	5.6
Mikroplara karşı korunduğu	152	63.6	-	-
Mikroplara karşı korunmadığı	-	-	148	59.4
Toplam	239	100.0	249	100.0

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Hastaların %63.6'sı sağlık çalışanlarının kendisine bakım verirken eldiven kullanması durumunda mikroplara karşı korunduklarını, ancak hastaların %19.3'ü kendi bakımları sırasında eldiven kullanılmaması durumunda kendilerini değersiz hissettiğini, %59.4'ü mikroplara karşı korunmadığını hissettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 4. Sağlık Personelinin Eldiven Kullanımları Sırasında Hastaların Rahatsız Oldukları Uygulamalar

Uygulamalar	n	%
Bir eldivenle pek çok iş yapılması	125	74.4
Eldivenin sık değiştirilmemesi	110	65.5
Bir hastadan diğerine geçişte eldiven değiştirmeme	94	56.0
Aynı eldivenle pek çok yüzeye dokunulması	91	54.2
Eldiveni çıkardıktan sonra el yıkanmaması	30	17.9
Eldiveni giymeden önce el yıkanmaması	28	16.7
Toplam	278	100.0

*Hastalar birden fazla uygulama işaretlemişlerdir.

Sağlık çalışanlarının eldiven kullanımı sırasında hastaların en çok rahatsız oldukları durumlar %74.4 ile bir eldivenle pek çok iş yapmak, %17.9 ile eldiveni çıkardıktan sonra %16.7 ile eldiveni giymeden önce el yıkamamak olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tartışma

Bu araştırmada hastalar birçok girişimsel uygulamada eldiven kullanılması gerektiğini ve bu uygulamalar sırasında sağlık çalışanları tarafından eldiven kullanıldığını belirtmişlerdir. Araştırmamızda hastalar bakım ve tedavileri sırasında eldiven kullanıldığında mikroplara karşı korunduklarını hissettiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma, hastaların konuya ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir ve benzer bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Türkün ve ark.'nın dış hekimleri arasında eldiven kullanma alışkanlığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada (2002) sağlık çalışanlarının birçok uygulamada eldiven kullanmasına karşın etkili kullanmadıklarını ortaya koymuşlardır (Türkün ve ark. 2001). Arda ve ark.'nın bir üniversite hastanesinin yoğun bakım ünitelerinde el temizliği kurallarına uyumun değerlendirilmesi amacıyla (2005) yaptıkları çalışmalarında, yüzeysel işlemler başta olmak üzere tüm işlemlerde gereksiz ve yanlış eldiven kullanımının yaygın olduğunu gözlemişlerdir (Arda ve ark 2005).

Çalışmamızda hastalar, sağlık çalışanlarının eldiven kullanımı önce ve sonrası el yıkamamalarının en çok rahatsız oldukları uygulama olduğunu belirtmişlerdir. Arda ve ark.'nın yaptığı çalışmada, yoğun bakım birimindeki sağlık personelinin eldiven giymeden önce el yıkama oranı %5.6 iken, eldiven çıkarıldıktan sonra oran %25.5 olarak belirlenmiştir. Aynı çalışmada, eldiven kullanımının yalancı bir güven hissi vererek el yıkama oranını düşürdüğü belirtilmektedir. Aynı çalışmada eldivenle yapılan temaslarda birden fazla eldiven giyilmesi, eldivenin gereksiz kullanımı, eldiven çıkarıldıktan sonra ellerin yıkanmaması, hastadan hastaya geçişte uygun sıklıkta eldiven değiştirilmemesi en sık gözlenen yanlış uygulamalar olarak saptanmıştır (Arda ve ark 2005). Eldiven kullanımı bir hastadaki ya da cansız bir nesnedeki mikroorganizmalarla kontamine olmuş personelin ellerindeki mikroorganizmaların bir diğer hastaya bulaşmasının engellenmesidir. Eldiven giyme asla ve asla el yıkamanın yerini alamaz, almamalıdır. Her hastaya temastan sonra değişmeli, el mutlak yıkanmalıdır. El yıkamaya ek olarak eldiven kullanımı mikroorganizmaların geçiş riskini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır (Terzi ve ark. 2009, Thomas 2009, Moongtui et all. 2000). Literatürde belirtilen personelin el yıkama oranı azlığı sadece yanlış bir uygulama olmayıp aynı zamanda hastaları da rahatsız eden durumlardan biridir.

Çalışmamızda hastaların; %65.5'i kendilerine bakım verilirken tek kullanımlık eldiven kullanılmasını istediklerini belirtmişlerdir. Türkün ve ark.'nın (2001) yaptığı çalışmada dış hekimlerinin %23.3'ü yaptıkları tüm işlemlerde tek kullanımlık, %5.9'unun steril eldiven kullanmayı tercih ettiklerini saptamışlardır (Thomas 2009). Sağlık çalışanlarının hasta tedavisi sırasında eldiven kullanması, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avustralya ve pek çok Avrupa ülkesinde yasal bir zorunluluktur. Bu bulgulara ek olarak bakımları sırasında eldiven kullanılması durumunda hastalar kendilerinin değerli olduklarını ve enfeksiyonlara karşı korunduklarını hissetmektedirler.

Sonuçlar Ve Öneriler

Araştırmanın sonucuna göre; hastaların çoğunluğu sağlık çalışanlarının eldiven kullanması gerektiğini, kullanmadıkları zaman kendilerini değersiz hissettiklerini, aynı eldivenle farklı hastalara bakım verilmesinden rahatsız olduklarını ve hemşirelerin doktorlara oranla daha çok eldiven kullanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, yalnızca örnekleme alınan grup için geçerlidir ve sağlık çalışanlarının birçok uygulamada eldiven kullanmalarına karşın eldiveni doğru ve etkin kullanmadıklarını ima etmektedir. Bu nedenle tüm sağlık çalışanlarına doğru ve etkin eldiven kullanımına yönelik düzenli eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Arda B, Şenol Ş, Taşbakan IM ve ark.(2005) Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi yoğun bakım ünitelerinde el temizliği kurallarına uyumun değerlendirilmesi, Yoğun Bakım Dergisi, 5(3): 182-186.
- Ardeniz Ö, Mete N, Sin A ve ark. (2004) Atopik ve non-atopik hastane personelinde lateks duyarlılığı, Ege Tıp Dergisi, 43(1): 1-7
- Balcı E, Horoz D ve ark. (2004) Temizlik işinde çalışan kişilerin temizlik ve sağlık davranışlarının değerlendirilmesi, Erciyes Med J, 27(4): 158-166
- Beşer A. (2012) Sağlık çalışanlarının sağlık riskleri ve yönetimi, DEUHYO ED, 5(1): 39-44

- Çelik S, Koçaşlı S. (2008) Hygienic hand washing among nursing students in Turkey, *Appl Nurs Res*, 21: 207– 211
- Çetinoğlu EÇ, Canbaz S, Aker S, Peşken Y. (2005) Ondokuz mayıs üniversitesi tıp fakültesi hastanesi hemşirelerinin hijyenik el yıkama konusunda bilgilerinin değerlendirilmesi, *Tepecik Eğit Hast Derg*, 15(3): 181-186
- İnan D. (2011) El hijyeni ve önemi, *ANKEM Dergisi*, 25(Ek 2): 22-24
- Karabey S, Çetinkaya ŞY, Alp E ve ark. (2008) El hijyen kılavuzu, *Hastane Enfeksiyonları Dergisi*, 12 (Ek 1): 3-29
- Karaman R. (2002) Yoğun bakım enfeksiyonlarında hemşirenin rolü, *Yoğun Bakım Dergisi*, 2(1): 5–8
- Konur Ö, Canbakan S, Çapan N. (2006) Lateks alerjisi, *Solunum Hastalıkları*, 17: 44-54.
- Küçükeşmen Ç, Kirzioğlu Z, Koruk C.D ve ark.(2010) Koruyucu Eldiven Kullanımı ve El dezenfeksiyon işlemine bağlı olarak meydana gelen cilt duyarlılık reaksiyonlarının değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 2 (1): 12-22
- McAteer J, Stone S, Fuller C et all. (2008) Development of an observational measure of healthcare worker hand-hygiene behaviour: the hand-hygiene observation tool, *J Hosp Infect*, 68: 222-229
- Moongtui W, Gauthier KD, Turner GJ. (2000) Using peer feedback to improve handwashing and glove usage among Thai health care workers, *Am J Infect Control*, 28(5): 365–369
- Stein AD, Makarawo TP, Ahmad MFR. (2003) A survey of doctors' and nurses' knowledge, attitudes and compliance with infection control guidelines in Birmingham Teaching Hospitals, *J Hosp Infect*, 54(1): 68-73
- Tel H. (2009) Bir üniversite hastanesinde hemşirelerin eldiven kullanma ve el yıkama uygulamalarının incelenmesi, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(4): 49-58
- Terzi Ö, Aker S, Terzi Ö ve ark. (2009) Hastane temizlik elemanları ve mesleki enfeksiyon riski: Bilgi ve davranışlar üzerine bir çalışma, *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 16(1): 7-12
- Thomas-Copeland J. (2009) Do surgical personel really need to duple-glove?, *AORN Journal*, 89(2): 322-328
- Türk M, Altuğlu İ, Çiçeklioğlu M ve ark. (2002) Hastane sağlık çalışanlarının kan ve vücut sıvıları ile bulaşan hastalıklardan korunma yolları konusunda eğitimi, *Ege Tıp Dergisi*, 41(4): 195-199
- Türkün Ş, Türkün M, Şahbudak P. (2001) Diş hekimleri arasında eldiven kullanma alışkanlığı: Anket sonuçlarının değerlendirilmesi, *Türkiye Klinikleri J Dental Sci*, (7): 123-132
- Watson PWB, Myers BL. (2001) Which cognitive factors predict clinical glove use amongst nurses?, *Psychol Health Med*, 6(4): 399-409